



JURIS JANKOVIČS

SPĪTA KRUSTCELES

**JURIS JANKOVIČS**

---

**SPĪTA KRUSTCELES**

**JURIS JANKOVIČS**

**SPĪTA KRUSTCELES**

Stāsts par padomju režīma  
dzīves augstskolu



UDK - 792 947-43  
Ja 510

Izdevums sagatavots biedrībā  
"Aleksandra Pelēča lasītava"

Grāmatā izmantotas  
ģimenes arhīvā saglabātās vēstules un dokumenti,  
arhīvu materiāli un fotoattēli no dzimtas  
un draugu albūmiem.

Vjatlags – Gunāra Toma, ziemeļi – Roberta Klinta attēli.

Zigurda Kalmaņa mākslinieciskais iekārtojums un teksta redakcija

ISBN 978-9934-8244-4-9

© Jura Jankoviča teksts  
© biedrības "Aleksandra Pelēča lasītava" izdevums, 2012

## Saturs

IEVADS	7
BĒRNĪBA	
Liepāja	11
Daugavpils	12
Atkal Liepājā	27
Okupācija	48
DEPORTĀCIJA	
Paliec sveika, bērniņa	62
GOLGĀTAS CEĻŠ KRIEVIJĀ	72
MĪTNES ZEME - SIBĪRIJA	
Krasnojarska	78
Galaņino	82
Pirovska	85
VJATLAGS	
Tēva pēdējā mītnes vieta	94
Mēģinām atrast	97
NĀKAMAIS DEPORTĀCIJAS POSMS	
Uz ziemeļiem	101
Taimiras apgabala klimatoloģijas žurnāls	106
Apmetne vergu likteņupes krastā	107
Kviešu Strauti (Ruči Pšeničnij)	132
Dudinka	152
Zivsaimniecības trests	156
Portstrojs	171

KRASNOJARSKA	
Izlaušanās	196
Mežu tehniskais institūts	202
Deportētais - kultūras dzīves organizators	212
Ar inženiera diplomu kabatā	230
INSTITŪTĀ GIPROĻESTRANS	
Sajānu ekspedīcija	236
Pirmā ziema ģimenē	240
Gaviles!	244
Aizbaikāla ekspedīcija	247
Angāras ekspedīcija	
Krasnojarskas ikdiens	260
Liktenīgais komandējums	264
Negadījums ar meitiņu	272
Tehnoloģiskais institūts	274
Pirmais Latvijas apmeklējums	279
Institūts Pilsētprojekts	289
ATGRIEŠANĀS LATVIJĀ	314
Rūpnīcprojekts	317
Latvijas čekistu modrība	325
Atkal Rūpnīcprojekts	336
TREŠĀ ATMODA	365
ATJAUNOTĀ NEATKARĪGĀ LATVIJĀ	347
EPILOGA VIETĀ	378

## Ievads

Aizzibēja un aizcirta aiz sevis durvis divdesmitais gadsimts, nododot stafeti nākošajam – divdesmit pirmajam. Arī man pienācis laiks atskatīties uz noieto ceļa posmu un savākt „akmeņus”, kas gandrīz gadsimtu izmētāti pa malu malām. Divdesmitais gadsimts paliks atmiņā, pārpilns dažādiem dramatiskiem notikumiem – revolūcijām, apvērsumiem, diviem asiņainiem pasaules kariem, vairākām okupācijām, cilvēku deportācijām, spaidu darbiem un genocīdu pret atsevišķām tautām. Starplaikos notika arī preventīvie, vietēja rakstura kari, kas tomēr pievērsa visas pasaules uzmanību. Zīmīgi tas, ka 20. gadsimtu ievadīja un noslēdza asiņaini kari Balkānos.

Ļoti sāpīgi gadsimta notikumi skāra mazo, sīksto latviešu tautu pie Baltijas jūras. Katra latviešu ģimene izjuta vai tieši pārcieta dažādas kataklizmas. Sākās ar 1905. gada revolūciju un sekojošām soda ekspedīcijām. Tad Pirmā pasaules kara bēgļu gaitas, kur daudzi latvieši gāja bojā jeb nespēja pēc kara savlaicīgi atgriezties mājās. Neaizmirstamas paliks varonīgās Latvijas atbrīvošanas cīņas, kad tūkstoši krita kaujas laukā varoņu nāvē un beidzot – milzīgu robu Latvijai un šeit dzīvojošām tautām iecirta Otrais pasaules karš ar trim okupācijām, deportācijām, nelikumīgu vīriešu iesaukšanu divās pretēji karojošās armijās un genocīdu pret atsevišķām tautu grupām (latvieši, ebreji, čigāni u.c.). Otrais pasaules karš samazināja Latvijas iedzīvotāju skaitu. Uz rietumiem izbrauca 210000 vācbaltiešu un latviešu bēgļi, represijās uz PSRS izveda 90000, no tiem 20000 iznīcināja. Holokaustā un piespiedu darbos Vācijā cieta 90000 mazās valsts iedzīvotāju. PSRS mobilizētie un bēgļi uz austrumiem – 50000, karā abās frontes pusēs krituši 120000 (Latvijas Okupācija muzeja dati).

Mēs, bērni, dzirdējām vecāku un vecvecāku nostāstus par to, ko viņiem un citiem paziņām nācās pārciest un pārdzīvot Pirmā pasaules kara un boļševiku apvērsuma šausmās. Uz šiem notikumiem, gluži kā pašreizējā jaunatne neuztver Otrā pasaules kara postu, skolas gados reaģējām mierīgi kā uz izbijušo gadu vēsturisku faktu un spriedām, ka tajos laikos, paldies Dievam,

nedzīvojām, uz mums tas vairs neattiecas. Bezbēdīgi dzīvojām gaišā un brīvā zemē, ko sauc par Latviju. Mēs redzējām plaukstošu zemi, viļņojošos labības laukus, uzpostās pilsētas un lauku sētas, vārdu sakot, pārticīgu dzīvi. Mēs mīlējām šo skaisto zemi, gleznaino dabu, ezerus, upes un jūru. Ar sajūsmu apmeklējām skolu, dziedājām koros, zinājām tautas dziesmas. Mīlējām latviešu rakstniekus un dzejniekus. Atceros, ar kādu jūsmu citējām Edvarda Virzas patriotiskās vārsmas, lepojāmies ar Lāčplēsi, piedalījāmies skolas teātra izrādēs, apmeklējām teātrus, operu, simfoniskos koncertus. Brīvā un plaukstošā zemē jutāmies brīvi un laimīgi. Mūs ar māsu audzināja par Latvijas patriotiem, ģimenē ieviesa visu latvisko (ļoti korekti neaizmirsu vācu un krievu valodas), pat mana Krievijas vecmāmiņa (mammās mamma – bijusī aristokrāte un miljonāre) apguva parasto sarunvalodu un, ejot uz tirgu, nekad krievu valodu nelietoja. Svēti ticējām mūsu vadoņu vārdiem, ka pēc 700 gadu jūga Latvija uz mūžu mūžiem kļuvusi par brīvu zemi. Mācoties Valsts Liepājas ģimnāzijā, jau no pirmām klasēm spriedām par tālākām mācībām Latvijas universitātē, ka būs jādzīvo Rīgā, tālu no mīļās jūras, no vecākiem. Jā, tas viss bija. Skola un apkārtējā vide ieaudzināja patriotismu un bezgalīgu uzticību dzimtenei, pie kam, cittautesi, ar kuriem iznāca saskarties gan skolā, gan citos apstākļos, arī izturējās ar cieņu pret Latviju, latviešiem un latviešu valodu

Kādā jaukā, saulainā dienā pēkšņi ielauzās postītājs, kurš sagrāva mūsu ilūzijas, izārdīja ģimenes, plaukstošos laukus, pilsētas, izšķīra draugus un radus, sanaidoja cilvēkus, bieži pat radniekus. Sāpumā sveša, nelūgta armija okupēja mūsu mīlo un svēto zemi, izvērta terorā. Bolševiku skorpiona saindētie taustekļi nakts aizsegā iezagās cilvēku iekoptās ģimeņu ligzdās, deportēja uz Sibīriju nevainīgas sievietes un bērnus, atšķirot no vīriem, kurus apcietināja un kā politiski neuzticamus ieslodzīja koncentrācijas nometnēs. Kaut ko tādu – ielauzties svešā valstī un sagraut valsts iekārtu, deportēt nevainīgus cilvēkus, līdz tam neviens nevarēja iedomāties pat visšausmīgākā sapnī. Indīgais skorpions, kura aizsegā Krievijā veica valsts apvērsumu, iezagās arī mūsu valstī un iedzina mūs slazdā.

Pēc nedēļas Latviju sasniedza Otrais pasaules karš. Sākās otra valsts okupācija un turpinājās mūsu mīļās zemes postīšana.

Baigajā gadā skorpiona taustekļi cītīgi sekoja mūsu ģimenes dzīvei. Izvešana 14. jūnijā naktī acumirkli pārkārtoja ierasto dzīves



ritmu. Sabruka daudzu paaudžu sapņi, izdzisa tūkstošiem nevainīgu Latvijas iedzīvotāju dzīvību. Iznīka valsts un tautas pašcieņa. Pēc pirmā apmulsuma un depresijas, kurā pavadījām pirmos divus izsūtījuma gadus, skarbie dzīves apstākļi ar laiku iemācīja nekrist izmisumā, vienmēr censties ķepuroties ārā no slazda. Dzīvodami izsūtījumā, bieži nonācām sarežģītu ceļu krustojumā. Pateicoties intuīcijai un laimes zvaigznei debesīs, mums parasti izdevās atrast pareizo ceļu.

Liktenīgajā dienā, kad apcietināja un nošķīra mīlo tēvu, abi ar māsu sapratām, ka pēkšņi esam sasnieguši brieduma gadus. Tagad mums jāaprūpē un jāmierina sasirgušo māmiņu, pašiem jāpiemērojas negaidītajiem apstākļiem, lai dzīvi un veseli pēc iespējas ātrāk atgrieztos mājās.

Mēs neredzējām kara šausmas, aviobumbu krišanu un mūsu pilsētu izpostīšanu. Mēs neuzzinājām, ko nozīmē sēdēt ierakumos un dzirdēt lielgabalu un ložmetēju riņķu, nepiedzīvojām bēgšanu no kara liesmu apņemtām degošām mājām. Bet mums nācās pārdzīvot teroristu nežēlību pret nevainīgiem iedzīvotājiem miera laikā, tikai nedēļu pirms kara. Bijām aculiecinieki, redzējām kā cilvēkus ieogrūž apstākļos, kur valda bads un aukstums, kur saimnieko nāve. Tādā cilvēku iznīcināšanas katlā viss atkarīgs no pašu enerģijas un uzņēmības.

Latvju tautas daļa, kura piedzīvoja "Baigā gada" šausmas, nonākot Sibīrijas plašumos necilvēcīgos apstākļos, sāka atjēgties un saprast, ka komunistiskā vara no šī mūklāja nekad ārā nelaidīs, vismaz daļu centīsies nomērdēt jeb centīsies turēt slazdā, kamēr no dzimtenes izdzītie asimilēsies vietējā sabiedrībā.

Vienīgoglābiņu īsi pirms kara deportēti latvieši spējas saskatīt uzbrūkošajā vācu armijā, cerēja, ka glābs tie paši vācieši, kuriem vēl 1939. gadā Kārlis Ulmanis teica: „Lai brauc uz neatgriešanos, jo viņi 700 gadus mērdēja un nicināja latvju tautu.” Nezinājām par hitleriešu izdarībām un latviešu neatkarības centienu nicināšanu, jo starp mums bija fronte. Apskaidrība nāca pēc tam, dažkārt vēl tagad – pēc Trešās atmodas. Izlasot aģentūras LETA Berlīnes korespondenta Arnolda Treides pirmskara dienasgrāmatu „Latvieši! Karš ir sācies.”, atklājās, cik ciniski vācieši pret latviešiem izturējās pirms kara un kara laikā. Toreiz nesapratām, ka arī vācieši uzvaras gadījumā negribētu mūs redzēt atgriežamies dzimtenē.

Pēc kara kļuva skaidrs, ka komunistu vergturi pēc savas iniciatīvas mūs neapžēlos un ceļš uz dzimteni slēgts. Dzīvības in-

stinkta dzīti, sākām meklēt izeju no slazda.

Par to manas turpmākās sarežģītās dzīves stāstījums, kurā daļēji atsauksos uz Sibīrijā pierakstīto. Dienasgrāmata, ko rakstīju no 1941. gada 14. jūniju līdz 1943. gada jūnijam Pīrovskas ciematā un vēlāk bargajos ziemeļos maza kvēpekliša gaismā, atspoguļoja vissmagāko izsūtījuma dzīves posmu. Tā saglabāta lielā slepenībā, pateicoties manas māmiņas modrībai. Sibīrijas dienasgrāmatu 1941–1943 ar nosaukumu “Skorpiona slazdā” 2009. gadā izdeva Latvijas okupācijas muzeja biedrība un Aleksandra Pelēča lasītava Talsos.

Turpmākajās lapaspusēs stāstīšu par likteņa likločiem, ko 14. jūnija deportācija tā vai citādi iespaidoja, izkropļojot visu dzīvi.

Juris Jankovičs

# BĒRNĪBA

## LIEPĀJA

Caur karalaiku dūmakām, cilvēku ciešanām deportāciju un okupāciju laikos, kā gaiša, saulaina oāze atmiņā iznirst Latvijas brīvvalsts. Esmu pateicīgs liktenim, ka piedzimu mūsu gaišās tēvzemes šūpuļa teju pašā sākumā, izbaudīju dzimtenes uzplaukuma gadus līdz manam jauneklā briedumam.

Piedzimu Liepājā, Dzintarjūras krastā 1924. gadā 16. jūlijā. Vasaras vidū, kad laukos jau nopļauta zāle, siens savākts gubās, arī ievests laidaros, nobrieduši rudzu lauki gaida pļāvējus, dārzos un mežos briest augļu koku un ogulāju raža. Arī mani vecāki ievāca ražu: ar skaļu brēcieni par savu ierašanos pavēstīju es. Toreiz vecāki irēja dzīvokli Jūrmalas ielā, vecas divstāvu mājas otrā stāvā ielas kreisās puses pēdējā mājā, aiz kuras pletās krūmāji un plašs liedags ar šalčošo jūru. Pretējā pusē ielai sākās pilsētas piejūras apstādījumu parks. Bija liepu ziedēšanas laiks. Mamma stāstīja, ka tovasar liepas ziedējušas kā nekad un liepziedu reibinošā smarža plūdusi pa atvērtajiem dzīvokļa logiem.

Liepājas apstādījumos un pludmalē dvesmo sevišķs, neatkārtojams aromāts. Ilgus gadus, sevišķi dzīvodams Sibīrijā, vakaros, aizvēris acis, vienmēr dzirdēju mīļās Dzintarjūras viļņu šalkoņu un jutu liepziedu smaržu. Skaidrs, ka acis savā piedzimšanas dienā neatvēru mājās, bet ķirurga Brēma privātklīnikā, kas atradās Ūliha ielā starp Vītolu un Republikas ielām, jo māmiņa tolaik tur strādāja par medicīnas māsu. Mamma – Igaunijas vācbaltieša un Krievijas aristokrātes atvase kara laikā bija beigusi medicīnas māsu kursu, Pirmā pasaules kara beigās un Pilsoņu kara laikā strādāja karalauku hospitāļos.

Būdams visnotaļ normāls cilvēk bērns, pirmos trīs dzīves gadus nemaz neatceros. Zinu tikai nostāstus, ka pēc atgriešanās no Krievijas vecāki dzīvi sākuši no nulles. Tēva vecāki, draugi, paziņas sākumam katrs devis, ko varējis – vecu, salauztu galdu, krēslu, tabureti, finiera un dēļa kastes. No tām tēvs naglojis pirmās mēbeles.

Tēvu Aleksandru Jankoviču 1915. gadā pēc Maska-

vas universitātes juridiskās fakultātes beigšanas nekavējoties mobilizēja un nosūtīja uz Dienvidu frontes kara prokuratūru. Tur pēc Pilsoņu kara beigām viņam izdevās izmukt no sagrautās krievu Baltās armijas rindām. Kara hospitālī viņš iepazinās ar jauno medicīnas māsu, kopā ar viņu un viņas mammu atbēga uz Pēterpili, tur izlikās par vienkāršu kurpnieku un kā Latvijas bēglis no strādnieku kārtas iestājās rindā, lai atgrieztos Latvijā ar kārtējo bēgļu ešelonu. Kad paaugos, viņi stāstīja: „Garais vilciena sastāvs, sakabināts no dažādiem vagoniem (preču un pasažieru), šķērsojis Latvijas robežu, apstājās. Visi kā viens metāmies laukā no vagoniem, nokrituši ceļos, raudādami dziedājām Latvijas himnu. Bijām laimīgi, ka esam izkļuvuši no Krievijas Pilsoņu kara pekles.”

No Pēterburgas vecāki izbrauca 7. septembrī, Liepājā ieradās 1921. gada 17. septembrī, bet 27. novembrī piedzima mana māsa Ruta. Tēvu nekavējoties pieņēma darbā Kurzemes (Liepājas) Apgabaltiesas prokuratūrā. Sākumā par kandidātu, pēc laika par prokurora biedru. Māte, kā jau minēju, sāka strādāt Brēma privātklīnikā (galvenais klīnikas centrs bija Prūsijas galvaspilsētā Kēnigsbergā).

## DAUGAVPILS

Tēvs 1927. gadā piekrita pārcelties uz Daugavpili. Viņu norīkoja par Daugavpils apgabaltiesas (Latgales) prokuroru. Agrāk vārdu “galvenais” nelietoja, bija prokurors un vairāki prokurora biedri. Dzīvokļus nevienam nepiešķīra, jo valstij tie nepiederēja. Vecāki aizbrauca uz Daugavpili pirmie. Viņi noīrēja 5 istabu dzīvokli žīda Lifšica no sarkaniem ķieģeļiem mūrētas divstāvu mājas otrā stāvā Šosejas ielā 23 (tagad 18. novembra iela). Rudenī pārvācāmies visa ģimene. Tukšajam dzīvoklim vajadzēja mēbeles. Mēbeļu veikalu nebija, pirkām krāmu tirgū (utenī) un no privātajiem. Sīkumus varēja pasūtīt darbnīcā. Tur restaurējām arī vecu bufeti. Tukšās telpas vislielāko prieku sagādāja mums, bērniem, jo varējām skriet un dauzīties.

Kādā vēla rudens dienā mamma mūs veda kārtējā pastaigā. Kamēr viņa slēdza ciet dzīvokļa ārdurvis, Ruta žigli noskrēja lejā. Es, izbāzis starp kāpņu margām galvu un atspiedies tajās ar rokām, lūkojos lejup, kur pa kāpnēm lēkāja Ruta. Margas neizturēja manu svaru un lūza. Vēlos lejā no otrā stāva. Es brēcu,

mamma kļiedza, bet Ruta, rokas izstiepusi, lūkoja mani noķert. Gar zemi bijām abi. Šoks tika visiem. To kritienu redzu vēl tagad – iespiedies smadzeņu datorā.

Nezinu kā mani nogādāja gultā. Atceros, ka virs gultas rēgojās trīs galvas – tēva (mamma viņam piezvanīja – mūsu tālruņa numurs bija 93) un divu steidzīgi izsauktu ārstu. Pārlicinājušies, ka visas mana ķermeņa daļas atrodas savā vietā, viņi laikam jau lika man dažas dienas pagulēt. Cik tad ilgi tādu kustīgu žiperi gultā noturēsi? Kopš tā laika uztraukuma brīžos mazliet raustīju valodu. Laikam smadzenēs kaut ko satricināju. Vēlākos gados mani rādīja nervu ārstiem, kuri ieteica vairāk dziedāt, runāt lēni, dziedoši. Tāpēc vienmēr klusītiņām kaut ko dziedu. Dziedāšana kļuvusi par manu mīļāko vaļas prieku.

Tādas ir pirmās atmiņas par Daugavpili. Salauztās margas salaboja. Tām gan vairs nepieskāros. Tāds bija pirmais „lidojums” manā dzīvē. Bija arī citi ar salto gaisā: pamatskolas otrajā klasē nolidoju pa kāpnēm (steidzos uz garderobi), sadauzīju zodu un žokli, kādu laiku „nēsāju” šuves. Ģimnāzijas sagatavošanas klasē vingrošanas stundā pēc lēciena uz atsperīgā dēļa nokritu no augstā kūleņgalda un pārlauzu abus labās rokas kaulus. Pavasara ekskursijas laikā Sabiles pilskalnā, spēlējot pēdējo pāri un dzenoties pakal divām jaukām meitenēm, ko ļoti gribēju noķert, iekūlos bedrē. Atkal laužu to pašu roku. Visu vasaru staigāju ar ģipsi. Par īstu lidotāju gan nekļuvi. Pietika ar šiem „lidojumiem”.

Pirmā pamatīgā mēbele, ko tēvs atveda no Rīgas, bija Cimermaņa (*Zimmermann*) firmas klavieres. Cik interesanti bija piezagties pie melnā skapja ar baltajiem taustiņiem un izvilināt kādu skaņu! Pirmo pie klavierēm piesēdināja Rutu. Man bija atstāta brīva izvēle, bet Rutai tika stingrs stundu izkārtojums. Es uz tādu pašuzpurēšanos vēl nebiju gatavs. Man vairāk patika klausīties un dziedāt dzirdēto.

Studējot Maskavā jurisprudenci, tēvs konservatorijas mūzikas skolā bija turpinājis apgūt čella spēli, ko uzsāka vēl Liepājā skolas gados. Daugavpilī katru vakaru pēc darba tēvs sēdās pie sava iemīļotā instrumenta un vingrināja pirkstus. Mūsu tukšajā zālē katru svētdienu notika muzikāli vakari. Pulcējās vietējie mūziķi un atskaņoja kamermūziku. Pastāvīgais kodols bija trio – pie klavierēm psihiatriskās slimnīcas galvenais ārsts Hibšmans, vijoli spēlēja Daugavpils tautas konservatorijas direktors Krūmiņš, čellu mans tēvs. Bieži viņiem piebiedrojās citi

mūziķi, lielākoties tie, kas braukāja uz Daugavpili no Rīgas konservatorijas konsultēt topošos mūziķus, jo Daugavpili trūka pedagogu. Atceros pianistu, profesoru Smolijānu, kurš sevišķi daudz strādāja ar Rutu, jo viņai atklāja absolūto dzirdi. Dažreiz mūsu zālē skanēja arī pūšamo instrumentu kvarteti un kvinteti. Mūzikas entuziasti no mūsmājām dažreiz devās uz Latviešu biedrības zāli, ieviešot tur muzikālu garu. Muzikālos vakarus kuplināja pilsētas slimnīcas galvenais ķirurgs Katalimovs. Viņam bija spēcīgs tenors, ko vienu vasaru pirms Pirmā pasaules kara slīpējis Itālijā. Viņš pats sēdās pie klavierēm un pavadīja savas neapolitāņu dziesmas. Tās viņam sevišķi padevās. Atceros kā es sajūsmā un uzbudinājumā sāku lēkāt un skraidīt, par ko mamma mani stingri norāja. Pie mums viesojās arī profesors Nikolajs Vanadziņš, kurš Rīgas konservatorijā apprecēja topošo pianisti, ķirurga Katalimova meitu Helēnu. Viņa vēlāk apprecējās otru reizi ar Liepājas operas baritonu Aleksandru Viļumani. Arī viņi retumis muzicēja mūsu dzīvoklī, bet tas bija jau Liepājā.

Klausīties mājas muzicēšanu dažreiz nāca tēva kolēģi no apgabaltiesas un citi paziņas. Mamma vienmēr klāja tējas galdu. Runāja, ka mūsu ģimenes ierašanās atdzīvinājusi snaudošo Daugavpili.

Gremdējoties pagātnē, jūtu, cik mājīgi un omulīgi bija šie muzikālie vakari, kas deva man spēcīgu impulsu iemācīties klausīties un iegaumēt dzirdēto. Parasti gulēju zāles vidū uz neliela tepikīša un vēros griestos. Visspilgtāk atmiņā iesēdās Pētera Čaikovska "Andante Cantabile". Pārējos nedēļas vakaros viens staigāju pa tukšo zāli un dziedāju visu, ko atcerējos. Tā bija mana pirmā mūzikas universitāte, kas deva impulsus mācēt sadzirdēt mūzikas skaņas. Pats mūzikai tautas konservatorijā pievērsos tikai 11 gadu vecumā, kad pārbraucām atpakaļ uz Liepāju. Tur mani savā varā pārņēma opera un simfoniskā mūzika. Bet par to vēlāk. Man ļoti patika vijole un atceros, ka lūdzu Krūmiņa kungu pamācīt vijoles spēli. Viņš ar nožēlu konstatēja, ka tam neder, acīmredzot no vectēva dzimtas (Zaubes apkaimes „Žankās”) mantotie, strupie laucinieka roku pirksti.

Daugavpils mums ar māsu nostiprināja Liepājā pierasto daudzvalodību. Mani jau četrus gadus vecumā aizveda uz nelielās vietējo vāciešu kolonijas privāto bērnu dārzu. Uz turieni veda bērnus ne jau tāpēc, ka mājās nebūtu kam uzraudzīt, bet pieradināt

pie vācu valodas un kolektīva izjūtas bez kādiem aizspriedumiem pret tautību un konfesijas piederību. Bez vācu bērniem tur bija poļi, daži žīdi un latvieši. No rīta, ierodoties bērnu dārzā, visi jutāties kā vācieši. Man problēmu nebija, jo jau Liepājā drusku buldurēju vāciski. Vadītāja, sirsnīga dvēselīte, mūs visus mīlēja. Mēs viņu arī. Tante Ella Linka bija ļoti muzikāla, pati sēdēja pie klavierēm, pati dziedāja. Jau no pirmās iepazīšanās dienas mūs ievilka dziedāšanā. Gribot negribot, katrs meldiņu vilka līdzī, tā iegaumējot vārdus pareizā izloksnē. Tagad daudziem saku: ja gribat pareizi apgūt svešvalodu, dziediet. Vācu valodas pamatus man vēl Liepājā izveidoja vecmāmiņa – tēva māte, dziedot vācu komponistu dziesmas un romances. Vecmāmiņai bija tehniski izkopta balss – mezzo, viņa sniedza nelielus salona koncertus, pati spēlējot klavieru pavadījumu.

Bērnudārzā viss bija “vācisks”, sevišķi Adventes, Ziemassvētku un Lieldienu svinēšana. Gatavojām īpašus kalendārus ar atveramiem lodziņiem. Kristus piedzimšanu un augšāmcelšanos atveidojām kā skaistu teiku mazās dekorācijās ar deklamācijām un dziesmām.

Sākot ar 1930. gada vasaru, tēvs īrēja vasarnīcu pie notāra Magnusa – Stropos pašā ezera krastā. Līdz tam divas vasaras nodzīvojām Mežciemā (Poguļankā). Netālu tēvs noīrēja istabu arī tantei Ellai, kura nāca pie mums uz brokastīm un palika līdz pēcpusdienai. Mēs ar Rutu viņu katru rītu ļoti gaidījām. Pēc brokastīm, viņai pieķērušies, gājām staigāt pa mežu, peldējāties un dziedājām vācu dziesmas. Viņa mums nekad neapnika un visu mūžu palika atmiņā kā labsirdīgs eņģelis. Pie brokastu galda un pusdienās valdīja vācu valoda, jo arī tēvs gribēja atjaunot bērnībā no mātes iegūtās valodas zināšanas.

Tieši tante Ella mūs ar Rutu ievadīja divbalsīgā un trīsbalsīgā dziedāšanā. Iesākām ar vācu dziesmiņu: “*Der Hans und die Liese, die treiben das Vieh, der Hans treibt die Ochsen die Liese die Küh’. Küh’, Küh’, Liese die Küh’. Küh’, Küh’ Liese die Küh’*” (Hanss un Līze gana lopus, Hanss gana vērsi, Līze govī). Viens no mums dziedāja pirmo rindkopu. Kad sāka dziedāt otro, nākamais dziedātājs uzsāka pirmo. Tad iekļāvās trešais ar pirmo rindkopu. Atceros, ka sākums bija grūts. Azspiedu ausis ar plaukstām, lai dzirdētu savu meldiņu. Rutai gāja vieglāk – absolūtā dzirde. Tā attīstījās arī mana. Ar laiku pieradu un

jebkurai dziesmai bez grūtībām izdziedāju tercu vai kvintu. Dziedājām daudz balsīgi. Pēc tam vecmāmiņa tādā pašā garā iemācīja franču dziesmiņu: “*Frer e Žako, Frer e Žako, dor mi vu...*” (Brāli Žak, brāli Žak, vai jūs guļat...) No tiem laikiem visas tautas dziesmas dziedu otrā vai trešā balsī pēc dzirdes.

Pēdējos manas mammītes dzīves gados bieži pārrunājām Latvijas brīvvalsts laikus, apsvērām, kā pēc dzīveievirzījās traģiskās sliedēs. Tādos brīžos mammai patika gremdēties atmiņās, pirms tam viņa reti cilāja ziedošo laiku apceres. Mani vecāki, iestrēguši Krievijas Pilsoņu karā un piedzīvojuši inteliģences bēgšanu uz ārzemēm, redzot neizglīto to pūli, kas piepilda Krievijas pilsētas, bija pārliecināti, ka Krievija vēl simtiem gadu nevarēs atjēgties no postažas, ko pati ievārījusi. Vecāki, sevišķi tēvs, bija pārliecināti, ka Vācija varētu atdzimt ātrāk, jo Pirmā pasaules kara gados nebija tik ļoti izpostīta. Tā atkal varētu kļūt par Eiropas vadošo valsti, sevišķi tehnikas izaugsmē. Toreiz visu tehnisko literatūru drukāja vācu valodā. Tāpēc tēvs uzskatīja, ka vācu valodu mums noteikti jāapgūst vēl bērnībā. Vēlāk, kad pārbraucām uz Liepāju, tas atkārtojās ar angļu valodu. Arī krievu valodu neaizmirsām, jo tēvs lūdza vecmāmiņu mūs pamazām iepazīstināt vismaz ar Puškina pasakām. Tēvs pats ziedoja visu brīvo laiku, lai kopā ar mums apgūtu latviešu bērnu literatūru, pirka grāmatas, lika lasīt dzeju – visu, ko pats nepaspēja apgūt skolas gados, jo Liepājā mācījās krievu zēnu ģimnāzijā (tagad ēkā Krišjāņa Valdemāra ielā mīt tehnikums). Saprotams, ka ģimenē sekoja latviešu mūzikai, un latviešu kultūras izaugsmei.

Neskatoties, ka vecāki Daugavpilī centās pēc iespējas omulīgāk iekārtot ģimenes ligzdu, sapratām, ka viena kāja mums „aizķērusies” dzimtajā Liepājā. Katru vasaru jūras peldēšanās sezonas laikā uz pāris nedēļām braucām uz Liepāju apciemot radus, draugus un kārtīgi izpeldēties.

Kad drusku paaugāmies, jau varējām novērtēt abas pilsētas. Katru reizi, atgriežoties pēc jūras peldēm, mums likās, ka Daugavpils, salīdzinot ar Liepāju, ir dziļa province. Liepājas Kūrmājas dārzā vienmēr paspējām noklausīties simfoniskās mūzikas koncertus. Operas personāls gan vasarās bija atvaļinājumā. Nekā tāda Daugavpilī nebija un laikam vēl nevarēja būt. Liepājā valdīja augstāks kultūras līmenis, ko nodrošināja tautību sastāvs – Vismaz 70 % iedzīvotāju bija latvieši, 13% vācieši ar ļoti augstu



kultūras līmeni, ap 12% žīdi, kuru vairums vāciskojās. Viņi sūtīja bērnus vācu skolā un runāja vācu valodas izloksnē.

Daugavpils bija tipiska multinacionāla pilsēta. Ejot pa ielu, dzirdējām dažādas valodas: krievu, poļu, lietuviešu, īpatnējo žīdu valodu (žīdi runāja savā ivritā – rusificētā žargonā), latgaliešu izloksni. Mūsu dzimtā latviešu valoda skanēja reti. Liepājā ielas vienmēr bija tīras, uzpostas. Ļoti atšķirās tirgus laukumi: kurzemnieces baltos lakatiņos un priekšautiņos izkārtēja uz galdiņiem dārzenu buntītes, gaļas paviljonā bija jūtama tradīcija izlikt vai izkārt jau iepriekš sagrieztu gaļu. Ratos iejūgtus zirgus manijām tikai Jaunliepājā, Annas laukumā.

Daugavpilī tirgus atradās pilsētas centrā. Tur, kur tagad stāv lepnais Vienības nams. Divas reizes nedēļā sabrauca zemnieki, izjūdzta zirgus. Tie, piesieti pie ratiem, gremoja auzas no kaklā uzkārtiem maisiem un nekautrējās izspiest kūpošus „zirgābolus”. Vezumos sēdēja bārdaini vecticībnieki vai latgalieši. Tirgošanās un kaulēšanās notika, maigi sakot, pilnā balsī. Kad dzīvojām Šosejas ielā, mūsu dzīvokļa logi vērās uz aizsargdambi. To uzcēla, lai pasargātu pilsētu no pavasara plūdiem. Tirgus dienu vakaros, paspējuši nodzert daļu nopelnītās naudas, dambja nogāzēs bieži snauda laucinieki. Parasti policija viņus aizvāca, sevišķi no mūsu mājas redzesloka.

Kas vēl atmiņā par Daugavpili? No sarkaniem ķieģeļiem mūrētās divstāvu ēkas ar balkoniem otrā stāvā. Rudenī žīdu svētkos uz katra balkona (lielākais vairums īpašnieku bija žīdi) uzslēja būdiņas, kur ģimenes galva sēdēja pie galdiņa, divieļiem apsējies, ar čiekuru pie pieres un lūdza Dievu. Vēlā vakarā viņi gāja uz Daugavas malu, plandinot savus paltrakus, tā izpurinot iekrājušos grēkus upes tekošajā ūdenī. Tā bija pilsētas īpatnība, varbūt pat tradicionāls šarms, kas tagad nav redzams. Liepājā nekā tāda nebija.

Vecāki Daugavpilī 1930. gadā noīrēja citu dzīvokli. Pārcēlāties uz Zaļo ielu Nr. 47, ko vēlāk pārdēvēja par Iman-tas ielu. Tur arī bija 5 istabas, bet dzīvoklis drusku ērtāks un elegantāks. Arī šīs mājas saimnieks Krans, tāpat kā vecā dzīvokļa saimnieks, rudenī cēla būdiņu, sēdēja apkāries ar divieļiem un murmināja. Tajā pat laikā no Šosejas ielas blakus mājas uz Alejas ielu pārcēlās mūsu kaimiņi – apgabaltiesas priekšsēdētāja vietnieka Ķigura ģimene. Viņi bieži nāca klausīties mūsu muzikālos

vakarus. Toreiz, kad jau biju 7 gadus vecs, viņiem piedzima dēls Juris. Ar Juri 1950. gadā nejauši satikāties Sibīrijas augstskolā un līdz šim uzturam draudzību. No Daugavpils laikiem saglabājušās tuvas draudzīgas attiecības ar bijušā Daugavpils apgabaltiesas priekšsēdētāja Jāņa Skudres ģimeni. Vecākā meita Ilga apmeklēja to pašu pamatskolu, tikai klasi zemāk. Ar Balvu un Gaidu mūsu ceļi krustojās Sibīrijas galējos ziemeļos (Viņas aizdzina uz tālo Hatangas rajonu strādāt zivsaimniecībā). Vēlāk abas meitenes nonāca apgabala centrā Krasnojarskā. Balva studēja kokapstrādes tehnoloģiju. Gaida pēc ziemeļos pārciestās bērnu triekas saņēmas un studēja mežsaimniecību. Tas nozīmē, ka pirmie Latvijas inteliģenti rūpējās, lai viņu bērni vienmēr tiekotos pēc izglītības, ko spēja arī svešos, sarežģītos apstākļos.

Daugavpilī redzēju katoļu un pareizticīgo tradīcijas Ziemassvētkos, Zvaigznes dienā un Lieldienās. Iespiedies atmiņā “Jaunbūves” uzkalns ar triju ticību dievnamiem, kas savā starpā mierīgi sadzīvoja. Valsts svētku dienās tēvs mani vienmēr ņēma līdzī uz ekumenisko dievkalpojumu luterāņu baznīcā. Draudzējos ar klases biedru Rumpēteri, evaņģēliski luteriskās draudzes mācītāja dēlu.

Daugavpils prefektūrā bija vieglā automašīna ar vasarās noņemamu brezenta jumtu. Dažreiz tēvam ļāva to lietot. Mēs, kopā ar kādu ierēdni no prefektūras, devāmies izbraucienos ārpus pilsētas. Bijām Aglonā, Saules kalnā. Vienreiz pirms Mārtiņiem braucām uz Lietuvas pilsētu Zarasai pirkt lētas zosis. Visspilgtākā atmiņā gleznainie Daugavas krasti starp Daugavpili un Krāslavu. Kad irējām vasarnīcu Stropu ezera krastā, tēvu uz darbu vadāja vasarnīcas saimnieks notārs Magnuss. Viņš arī dzīvoja vasarnīcā. Viņam bija vieglā mašīna tumšā ķiršu krāsā. Tas nozīmē, ka Latgales apgabala prokuroram nebija dienesta automašīnas un neviens viņu neapsargāja. Dažreiz tēvs brauca ar piepilsētas autobusu, kas pa dēļu „sliežu” ceļu šķērsoja, kā man šķita, milzīgu smilšu tuksnesi. Man vienmēr patika stāvēt šoferim blakus un vērot, cik veikli viņš stūrē mazo autobusu, neiebraucot smiltīs. „Smilšu tuksnesis” bija ļoti interesanta dabas parādība, faktiski dabas liegums. Ļoti žēl, ka padomju okupācijas laikā to bez žēlastības apbūvēja. Stropos mūs bieži apciemoja tēva kolēģi un ģimenes draugi. Tad gāja vaļā sadziedāšanās, peldēšanās ezerā un visādas jautras spēles. Visi cienīja mammas viesmīlību.

Stiklotajā verandā viņa klāja garu galdu,.

Visu mūžu palikusi atmiņā Daugavpils pamatskola. Tās sliekšni, cieši turēdamies pie tēva rokas, pārkāpu 1932. gada 1. septembrī 8 gadu vecumā. Pie ārdurvīm mūs sagaidīja skolas direktors Vepers. Uz sagatavošanas klasi mani nesūtīja, jo tēvs mani skolai sagatavoja mājas apstākļos. Pamatskola bija maza latviska oāze, noslēgta no raibās pilsētas daudzvalodības. Nekad neaizmirsīšu pirmo klases audzinātāju Tverdovas kundzi un ļoti mīlo, skaisto apkārtnes mācības skolotāju Šēnfeldi. Jau pirmajā klasē bija dziedāšanas stundas, kur izdziedājām visas latviešu tautas dziesmas. Dejojām arī tautas dejas – ačkupu, litienieti, sudmaliņas u.c. Audzis trijās valodās, tomēr ļoti ātri “pārklasificējos” no bērnu dārzā iegūtā vāciskā uz latvisko. Skaidrs, ka biju viens no lielākiem dziedātājiem korī un dejotājiem tautas deju pulciņā. Neviena neko neuzspieda, bet latviskais patriotisms iesūcās katrā skolniekā no apkārtējās, ļoti omulīgās skolas vides. Ziemassvētku sarīkojumā man pat lika dziedāt solo pie eglītes. Man bija ļoti augsts, dzidrs soprāns un pašam ļoti patika izvilkt augšējās notis. Mūsu dzīvoklī stāvēja no Rīgas atsūtīts VEF radiouztvērējs un es kāri klausījos kā pareizi izdziedāt katru noti. Visi klases skolnieki bija draudzīgi un tolerantī vieni pret otru. Diemžēl, kad biju trešajā klasē, aprīļa mēnesī nācās pamest šo brīnišķīgo skolu, jo tēvu pārcēla atpakaļ uz Liepāju par apgabaltiesas krimināltiesnesi. Rutu 1929. gadā sūtīja vācu pamatskolā, kur viņa mācījās divus gadus. Tomēr tēvs 1932. gadā atveda māsu uz manu pamatskolu. Viņa palika trešajā klasē otru gadu.

Daugavpilī aiz mūsu skolas ēkas stūra, blakus mājā bija atsevišķa latgaliešu skola. Neatceros, ka latviešu skolai būtu tuvi kontakti ar latgaliešiem, kuri izlikās dzīvojam savrup, tāpat kā liels skaits poļu, žīdu un baltkrievu skolu bērnu. Vienreiz gan dabūju izjust uz savas ādas kaimiņskolas latgaļu un žīdu bērnu noskaņojumu. Pretī mūsu mājai visa kvartāla garumā bija uzceltas vienstāvu koka mājas, kur dzīvoja tikai žīdi ar lielu bērnu baru. Nākot no skolas, liekas, tas bija jau trešajā klasē, uz Imantas ielas stūra pamanīju puisēļu baru. Dažus pazinu, tie bija no latgaliešu skolas, pārējie – mūsu kvartāla žīdiņi. Viņi metās man virsū un apmētāja ar akmeņiem kliegdami: “Nost ar latviešu putru, neļausim latviskot mūsu pilsētu!” Raudādams skrēju uz mājām, kur mamma ar vecmāmiņu nomazgāja asiņojušās se-

jas brūces un lika uz zilumiem aukstu divieli. Mamma piezvanīja tēvam. No tuvējā policijas iecirkņa nekavējoties ieradās policisti un izpurināja no pagalmiem noslēpušos puīšņus. Kas ar viņiem bija tālāk, neatceros, bet kādu laiku uz skolu un atpakaļ staigāju mammas pavadībā.

Liels uztraukums un „trobele” bija, kad tēvu ar mammu uzaicināja uz juristu balli pie Valsts prezidenta Alberta Kvieša. Mamma steidzīgi brauca uz Rīgu pirkt drēbi balles kleitai. Tēvam kaut kur sadabūja gatavu smokingu, jo sevišķa ārišķība viņam nepatika. Mājās nebija ne frakas, ne smokinga. Daugavpilī labākā šuvēja uzšuva mammai baltu balles kleitu ar šlepi. Mūsu ģimenes albūmā glabājas tāda mammas fotogrāfija. Mana mazmeitiņa Marina 2007. gadā, pirmo reizi debitējot Erfurtes operētātrī Violetas lomā Verdī operā „Traviata”, lūdza pašūt tieši tādu kleitu. Tā uz Eiropas skatuves iemūžināta vecvecmāmiņas Valsts prezidenta pils ballei sūtā kleita.

Izbaudīju vēl vienu nepatīkamu pārdzīvojumu – manā mutē atklāja dubultu zobu rindu. Tā vēl tik trūka! Kādu laiku ļāva jauniem zobiem augt, cerībā, ka pirmie zobiņi apdomāsies un izkritis. Nekā nebija, tie ar visām saknēm ieķērās žokļos un nepadevās. Pienāca diena, kad mani iesēdināja vilcienā un veda uz Rīgu. Laikam jau agrāk tēvs bija sarunājis vizīti. Zobu klīnika atradās Stabu ielā. Arī tagad tur ir zobārstniecība. Mani pieņēma un izmeklēja klīnikas dibinātājs un vadītājs Kārlis Barons – mūsu tautas Dainu tēva dēls. Joprojām acu priekšā redzu viņa drukno stāvu. Sākumā bija lekcija, ko klausījās ļoti jauniņas un skai-stas studentes. Tad sākās! Nelīdzēja nekādas pretsāpju šļircēs. Barons nežēlīgi plēsa ārā no manas mutē vienu zobu pēc otra. Ieķēros vienas studentes rokā. Mamma vēlāk teica, ka mani bļāvieni bijuši dzirdami visos četros stāvos. Kad gājām prom un tuvojamies Brīvības ielai, pretī nāca smaidošs tētis. Vakarā ēdu apsoltīto saldējumu. Nakšņojām viesnīcā “Belvjū” Raiņa un Marijas ielu stūrī. Tolaik tā bija šika viesnīca ar mīkstiem paklājiem, greznām mēbelēm un aizkariem. Man tur gadījās būt padomju laikos. Brīnījos kā var greznas telpas pārvērst par tik šausminošu kopmītņi. Tēvam vienmēr rezervēja vienu zināmu numuru otrajā stāvā ar lielu rakstāmgaldu. Pēc kāda laika atkal bija jābrauc uz Rīgu. Sākās palikušo zobu regulēšana, mutē ielika plati ar spirālēm. Pēc tam, līdz pat izsūtīšanas dienai, katru gadu vienreiz